

Marijan F. Kranjc, generalmajor v pokoju

Kdaj je CIA odkrila izgradnjo Željave?

O Željavi, podzemni protijedrski letalski bazi, sem podrobneje pisal v svoji nedavni knjigi *Titovi »atomske bunkerji«*¹. Glede na cilj tega članka ponavljam samo nekaj konkretnih podatkov o poteku same izgradnje.

Šifrirano ime objekta je bil »Klek« ali 505. Vojaško-politična odločitev je bila sprejeta 1954, sama izgradnja pa se je začele 1956. Predhodno je ekipa strokovnjakov GŠ JLA obiskala podobno podzemno bazo na Švedskem, vendar manjših dimenzij. Željava je bila zgrajena v roku 12 leti, kar pomeni, da je bila predana v uporabo 1968.

Organi varnostne službe JLA so na podlagi strokovnih zahtev, kakor tudi operativno-strateških namenov uporabe te podzemne letalske baze, naredili podrobno varnostno oceno same izgradnje po določenih fazah, kakor glede uporabe v daljšem časovnem obdobju. To je bilo vsekakor potrebno saj je šlo za glavno podzemno jedrsko zaklonišče, v katerem se bodo nahajale najmodernejša letala za odločilno odvratanje agresije v zračnem prostoru Jugoslavije.

Žal nimam nobenih dokumentov ali pa vsaj sekundarnih virov o tem kako je konkretno potekala protiobveščevalna zaščita proti tuji agenturi in observatorjem, posebno pa zaščite pred diplomatskim izvidniškimi potovanji tujih vojaških atašejev in njihovih pomočnikov.

Logično predpostavljam, da so observirali in fotografirali:

---

¹ Marijan F. Kranjc, *Titovi »atomske bunkerji«*, Pro-Andy Maribor, 2014, str. 53–57

- a) Zunanjo okolico in določene spremembe (izgradnja vhodov in kaponirjev, izgradnja letalsko-poletne steze in drugih letaliških objektov.
- b) Odvoz materiala in kraj odlaganja, pa so na osnovi tega mogli ceniti o sami kapaciteti podzemne baze.
- c) Dovoz gradbenega materiala, delovnih strojev in načrtovane opreme, kar so najlažje kontrolirali s stalne opazovalnice.
- d) Najbolj nevarni so bili vsekakor poskusi infiltriranja agentov med letalsko ali pomožno osebje, tudi med vojake in navadne delavce ali pa vodje posameznih strokovnih ekip.

Kaj se je od naštetega dogajalo v Željavi bo seveda težko ugotovili, če so, podobno kot sam objekt, uničeni tudi načrti in vsa ostala dokumentacija.

Imamo pa ohranjene dokumente CIE, ki po svoji birokratski strukturi v določenih časovnih intervalih objavlja praktične vse svoje dokumenta, razen tistih, ki nosijo oznak »Državna tajna«! Na dokument CIA so me prijazno opozorili z novomeške filmske družbe Virc, ki je posnela kratek youtube film z naslovom *Houston, we have some problem!*

(Vir: »Željava«, zaščitni betonski kaponir, 1992, Google, Slike)

Kopija originalnog dokumenta CIA o izgradnji »Željave«

Approved For Release 2009/05/13 : CIA-RDP78T05929A003100040003-0		25X1
TOP SECRET RUFF		
(c) NATIONAL PHOTOGRAPHIC INTERPRETATION CENTER		
Attachment to		25X1
		17 June 1968
		Page <u>1</u>
		Copy <u>1</u>
REFERENCE TO: Mission 1103, <u>UNDERGROUND AIRCRAFT DISPERSAL BIHAC AIRFIELD, YUGOSLAVIA</u>		
1. <u>SIGNIFICANCE:</u>	FIRST IDENTIFICATION ON KH PHOTOGRAPHY OF UNDERGROUND AIRCRAFT DISPERSAL IN YUGOSLAVIA.	
2. <u>LOCATION:</u>	4.5 NM WNW OF BIHAC, ADJACENT TO THE PLJESEVICA MOUNTAINS, AND 58 NM SW OF ZAGREB.	
3. <u>REMARKS:</u>	CONSTRUCTION AT BIHAC AIRFIELD HAS BEEN IN PROGRESS PROBABLY SINCE 1959. THE AIRFIELD HAS BEEN OBSERVED AND PHOTOGRAPHED ON SEVERAL OCCASIONS BY WESTERN MILITARY ATTACHES, WHO HAVE REPORTED SIGHTING CAVE ENTRANCES AND BUILDINGS UNDER CONSTRUCTION ON THE SIDE OF THE PLJESEVICA MOUNTAINS, AND A TAXIWAY EXTENDING FROM THE RUNWAY AREA DIRECTLY INTO THE MOUNTAIN. OTHER INTELLIGENCE SOURCES HAVE ALSO REPORTED RUMORS OF CONSTRUCTION OF EXTENSIVE UNDERGROUND HANGARS AND PERSONNEL AND MAINTENANCE FACILITIES AT THIS AIRFIELD.	
<p>These notes have been prepared for briefing purposes only and should not be used for detailed analytical work. Their use should be restricted to the particular briefing boards (s) they were prepared for and must be considered valid only for the reporting period as indicated by the date of issue. For information concerning these notes contact Chief, Imagery Exploitation Group NPIC.</p>		
<p>GROUP 1 EXCLUDED FROM AUTOMATIC DOWNGRADING AND DECLASSIFICATION</p>		25X1
TOP SECRET RUFF		
Approved For Release 2009/05/13 : CIA-RDP78T05929A003100040003-0		

TOP SECRET RUFF

(c) NATIONAL PHOTOGRAPHIC INTERPRETATION CENTER

Attachment to [redacted]
17 June 1968

25X1

Page 2

4. COLLATERAL:

[redacted] HAS MADE SEVERAL TRIPS TO BIHAC AIRFIELD AND REPORTS THESE CONCLUSIONS:

25X1

(1) BASED ON A CONVERSATION WITH A YUGOSLAV MILITARY LIAISON OFFICER, THERE IS A POSSIBILITY THAT MIG AIRCRAFT ARE BEING STORED UNDERGROUND IN YUGOSLAVIA. [redacted]

25X1

(2) NATURAL CAVE FORMATIONS IN THE MOUNTAINOUS REGION AROUND BIHAC COULD RATHER EASILY BE MADE TO ACCOMMODATE A LARGE NUMBER OF AIRCRAFT, AND THESE UNDERGROUND HANGARS WOULD BE PROTECTED BY ALMOST 5,000 FEET OF MOUNTAIN. [redacted]

25X1

25X1

(3) ROVING SECURITY PATROLS OPERATE IN THE MOUNTAINS NEAR THE AIRFIELD, A SECURITY PRACTICE NOT GENERALLY FOLLOWED AT OTHER AIRFIELDS. THE EXTREME SECURITY MEASURES TOGETHER WITH THE SIZE OF THE AIRFIELD AND LONG PERIOD OF CONSTRUCTION, CONFIRM THE IMPORTANCE TO THE YUGOSLAV AIR FORCE OF THIS FACILITY. [redacted]

25X1

These notes have been prepared for briefing purposes only and should not be used for detailed analytical work. Their use should be restricted to the particular briefing boards (s) they were prepared for and must be considered valid only for the reporting period as indicated by the date of issue. For information concerning these notes contact Chief, Imagery Exploitation Group NPIC.

25X1

TOP SECRET RUFF

TOP SECRET RUFF

(c) NATIONAL PHOTOGRAPHIC INTERPRETATION CENTER

Attachment to [REDACTED]
17 June 1968

25X1

Page 3

[REDACTED]

25X1

5. FIRST IDENTIFICATION: THIS MISSION.
6. NEGATION DATE: NONE, BUT TWO OF THE FIVE CAVE ENTRANCES WERE UNDER CONSTRUCTION ON [REDACTED] 25X1
7. SUBSEQUENT COVERAGE: NONE.
8. DIMENSIONS/SPECIFICATIONS: WIDTHS OF CAVE ENTRANCES, READING FROM NORTH TO SOUTH: [REDACTED] 25X1
9. MISSION READOUT: CONTINUING ANALYSIS OF [REDACTED] REVEALS 4.5 NM WNW OF BIHAC. AN 8,230 X 140 FT NW/SE SERVICEABLE PROBABLE CONCRETE RUNWAY WITH TWO ALERT APRONS, AND AN 8,200 X 70 FT NW/SE SERVICEABLE PROBABLE

CONCRETE RUNWAY. BOTH RUNWAYS ARE CONNECTED TO AN UNDERGROUND AIRCRAFT DISPERSAL AREA CONSISTING OF FOUR CAVE ENTRANCES BY THREE TAXIWAYS/RUNWAYS, MEASURING 7,140 X 75 FT, 8,700 X 70 FT, AND 5,340 X 70 FT. AN ADDITIONAL CAVE ENTRANCE IS LOCATED 2 NM SOUTH OF THE LONGEST RUNWAY, AND IS CONNECTED BY ROAD TO THE SOUTHERNMOST TAXIWAY/RUNWAY. A POSSIBLE AIR-WARNING RADAR FACILITY (NOT SHOWN ON GRAPHIC) IS LOCATED 3.1 NM SSW OF THE CENTER OF THE LONGEST RUNWAY. NO LARGE SUPPORT FACILITIES ARE OBSERVED. THE AIRFIELD

These notes have been prepared for briefing purposes only and should not be used for detailed analytical work. Their use should be restricted to the particular briefing boards (s) they were prepared for and must be considered valid only for the reporting period as indicated by the date of issue. For information concerning these notes contact Chief, Imagery Exploitation Group NPIC.

25X1

TOP SECRET RUFF

[REDACTED]

TOP SECRET RUFF

(c) NATIONAL PHOTOGRAPHIC INTERPRETATION CENTER

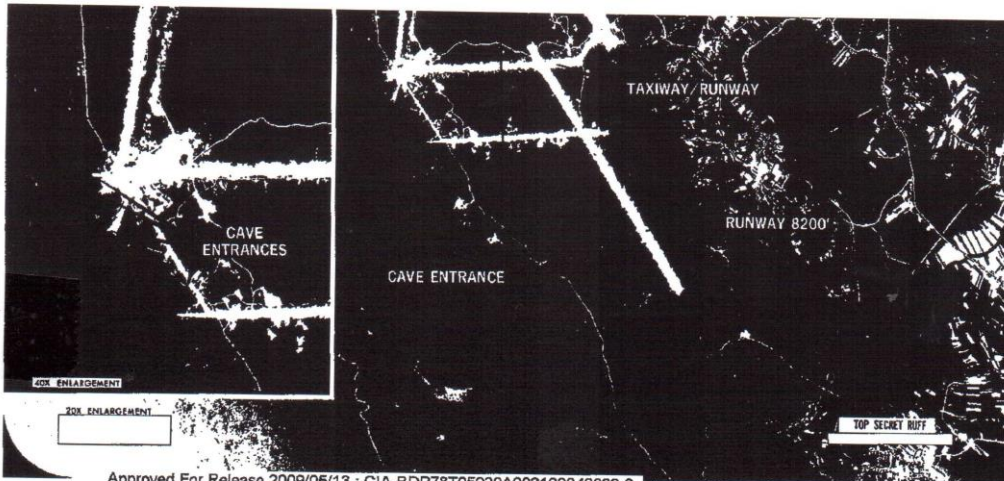
Attachement to [redacted]
17 June 1968

Page 4

IS PROBABLY EQUIPPED WITH LANDING AIDS.

[redacted]

IEG/WGD

These notes have been prepared for briefing purposes only and should not be used for detailed analytical work. Their use should be restricted to the particular briefing boards (s) they were prepared for and must be considered valid only for the reporting period as indicated by the date of issue. For information concerning these notes contact Chief, Imagery Exploitation Group NPIC.

TOP SECRET RUFF

(Vir: Cia Report, Bihač, Jugoslavija, 4 lista, Goggle, Slike)

Prevod dokumenta CIA o izgradnji »Željave«

CIA – poročilo RDP (kodne in druge oznake, niso pomembne, saj imamo glavni podatek: prvi datum observiranja in registracijo objekta).

c) Nacionalni fotografski interpretacijski center

Priloga k oddelek: /izbrisano/

Datum: 17. 6. 1968

**Misija 1103 – PODZEMNO LETALSKO OBMOČJE
ZAŠČITE NA VOJAŠKEM LETALIŠČU, BIHAĆ,
JUGOSLAVIJA**

- 1. POMEN:** prva fotografska identifikacija KH podzemnega letalskega območja zaščite v Jugoslaviji.
- 2. LOKACIJA:** 4,5 km od Bihaća, poleg planine Plješevice in 58 navtičnih milj južno-zahodno od Zagreba.
- 3. PRIPOMBE:** gradnja na letališču Bihać poteka verjetno že od leta 1959. Letališče so ob več priložnostih opazovali in fotografirali zahodni vojaški atašeji, ki so poročali, da so poleg Plješevice opazili

jamske vhode in objekte v izgradnji ter vozno – letalske steze naravnost pod goro. Tudi drugi obveščevalni viri so posredovali govornice o gradnji obširnih podzemnih hangarjev in objektov za osebje in vzdrževanje na letališču.

4. DODATNA DOKAZNO GRADIVO.

/izbrisano/ je večkrat obiskal letališče Bihać in ugotovil naslednje:

- Na osnovi pogovora z jugoslovanskim oficirjem za zvezo obstaja možnost, da v Jugoslaviji gradijo podzemno zaklonišče za letala mig. /izbrisano/
- Zaradi naravnih jamskih oblik bi v goratem področju okrog Bihaća zlahka namestili večje število letal, podzemni hangarji pa bi bili na varnem pod skoraj 5000 čevlji (1500 metri).
- V gorah okrog letališča delujejo obhodne varnostne patrulje, ta varovalni postopek pa ni ravno v navadi na drugih letališčih. Skrajni varnostni ukrepi skupaj z velikostjo letališča in dolgo obdobje gradnje potrjujejo pomen teh objektov za jugoslovanske zračne sile.

5. PRVA IDENTIFIKACIJA: ta misija

6. DATUM NEGACIJE: brez, toda dva od petih jamskih vhodov sta bila v izgradnji dne /izbrisano/

7. NADALJNJE OBRAVNAVA: brez

8. DIMENZIJE/SPECIFIKACIJE: širine jamskih vhodov, zabeležene od severa proti jugu /izbrisano/

9. ZAPIS PO MISIJI: Nadaljnja analiza /izbrisano/ odkrije 4,5 navtične milje zahodno/severno-zahodno od Bihaća uporabno, verjetno betonsko vozno stezo v izmeri 2500 m x 42,5 m z dvema letališkima ploščama v pripravljenosti. Obe vozni stezi sta povezani s podzemnim letališkim območjem zaklonišča, ki ga sestavljajo štiri jamski vhodi s tremi vzletnimi/voznimi stezami v izmeri 2176 m x 23 m, 2652 m x 21 m in 1628 m x 21 m. Dodatni jamski vhod se nahaja 2 navtični milji južno od najdaljše vozne steze in ima cestno povezavo do najjužnejše ležeče vzletne/vozne steze. Objekt s protiletalskim radarjem (ni na sliki) se možno nahaja 3,1 navtične milje južno/jugozahodno od središča najdaljše vozne steze. Večji vzdrževalni objekti niso bili opaženi. Letališče je verjetno opremljeno s pripomočki za pristajanje.

(Vir: prijatelj in avtorjev prevod, 2014, privatna zbirka)

Zaključek in izkušnje

Iz poročila CIA nedvomno izhaja, da so zahodni vojaški atašeji že od samega začetka odkrili dejavnosti v vezi izgradnje podzemnega protijedrske zaklonišča. Končno, to so vedeli tudi organi vojaške protiobveščevalne službe, ki si seveda registrirala vsakršno opazovanje in snemanje okrog Željave in planine Plješevice. Čudi samo dejstvo, da CIA ne navaja sodobni britanski protiradarski sistem na samem vrhu Plješevice!

Ker je CIA zdaj odkrila manj skrivne podatke o JLA in Jugoslaviji, se mlajšim raziskovalcem nudi prilika, da se lotijo raziskovanja podobnih primerov.

In tretjič, nadebudni raziskovalci lahko celo naletijo na skrivne ali fiktivske projekte, ki jugoslovanski javnosti še niso znani.

Dodatek

V svoji knjigi *TITVI »ATOMSI« BUNKERJI* sem navedel tudi podatke, da so se predstavniki JLA pri izgradnji »Željave« zgledovalo po švedskem objektu blizu Göteborga, ki je še vedno v uporabi in ga je novomeška filmska Virc obiskala in tudi posnela, pa objavljam samo nekaj fotografij s tega njihovega obiska, seveda z njihovim dovoljenjem.

.

